

RhetoricaScandinavica

Online, vol 27 / 2023

**TEMA:
Retorik utan gränser**

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 87 - 2023

Rhetorica Scandinavica

retorikforlaget.se

Huvudredaktör Eirik Vatnøy
eirik.vatnoy@iln.uio.no

Redaktion Janne Lindqvist
Øyvind Ihlen
Sine Nørholm Just

Redaktionsråd

Kjell Lars Berge, Oslo	Christine Isager, København
Otto Fischer, Uppsala	Christian Kock, København
Jonas Gabrielsen, Roskilde	Marie Lund, Aarhus
Marie Gelang, Örebro	Brigitte Mral, Örebro
Lennart Hellspong, Södertörn	Anders Sigrell, Lund
George Hinge, Aarhus	Jan Svennevig, Oslo
Elisabeth Hoff-Clausen, København	Orla Vigsø, Göteborg
Jens Elmelund Kjeldsen, Bergen	

Beställ/bestil På Retorikförlagets hemsida kan du beställa nummer från Rhetorica Scandinavicas arkiv:
www.retorikforlaget.se

Administration Retorikförlaget AB, Drottninggatan 30, S-252 21 Helsingborg, Sverige
retorica@retorikforlaget.se · www.retorikforlaget.se

**Kontakt:
Danmark** Sine Nørholm Just, Institut for Kommunikation
og Humanistisk Videnskab, Roskilde
Universitet, Universitetsvej 1, Bygning: 40.3, 4000 Roskilde
Tel. +45 4674 3363, sinenjust@ruc.dk,

Norge Øyvind Ihlen, Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet
i Oslo, Postboks 1093 Blindern, 0317 Oslo
Tel: +47 22850422, oyvind.ihlen@media.uio.no

Sverige & Finland Janne Lindqvist, Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala
Universitet, Box 632, 751 26 Uppsala
Tel: +46 (0)18-471 2960, janne.lindqvist@littvet.uu.se

© Författarna & Retorikförlaget AB 2023.

Alla rättigheter förbehålles. Kopiering utan förlagets medgivande är förbjuden. Gäller även för undervisningsbruk.

Ansvarig utgivare enligt svensk lag: Peter Ström-Søeberg
ISSN 1397-0534 (print) / 2002-7974 (online)

<https://doi.org/10.52610/CMUC2085>

John Magnus R. Dahl, Postdoktor, MediaFutures, Universitetet i Bergen.

0000-0002-1167-9632 / John.dahl@uib.no

John Magnus R. Dahl:

Verdien av uenighet

 Rhetorica Scandinavica 87/2023, s 95-100; <https://doi.org/10.52610/rhs.v27i87.309>

Anmeldelse:

Rhetorical Argumentation: The Copenhagen School. Redigert av Christian Kock og Marcus Lantz. Windsor, Ontario: Windsor Studies in Argumentation, 475 s.

Argumentasjonsteorifeltet er et rikt felt, preget av ganske dype skillelinjer. I tillegg til det kanskje viktigste skillet – mellom formell logikk og praktisk argumentasjon, det vil si mellom studiet av logisk-matematiske inferenser og hvordan mennesker faktisk argumenterer innenfor ulike domener – finnes det flere ”skoler” blant dem som studerer praktisk argumentasjon. Man kan gjerne si (argumentasjonsteoretikere sier det gjerne selv) at de ulike skolene baserer seg på de tre ulike perspektivene på argumentasjon som vestlig tenkning har hatt med seg fra antikken: logikk, dialektikk, og retorikk.

Som tittelen til denne fine antologien, redigert av Christian Kock og Marcus Lantz, røper, er det et retorisk blikk på argumentasjon vi får presentert her. Mer spesifikt får vi innblikk i argumentasjonslæren til København-miljøet i retorikk. Dette bygger på grunnarbeidet til Merete Jørgensen, Charlotte Onsberg, Christian Kock, og Lone Rørbech, et grunnarbeide som består av både en lærebok (Jørgensen og Onsberg 1987, *Praktisk argumentation*) og et empirisk forskningsprosjekt. Disse har vært grunnsteinen til København-miljøets forskning på og undervisning i argumentasjon, og bakgrunnen for deres særskilte retoriske perspektiv.

Hvordan skiller så et retorisk blikk på argumentasjon seg fra andre, som uformell logikk (basert i Windsor, Canada) eller pragma-dialektikk (basert i Amsterdam)? Særpreget, og fordelene, ved København-skolen blir tydelig fremhevet i introduksjonen: Et retorisk perspektiv på argumentasjon tar utgangspunkt i funksjonene argumentasjon har i et demokratisk samfunn – alltid med et normativt utgangspunkt. Når tjener argumentasjon (det deliberative) demokratiet? Slik sett er

også Københavnskolens argumentasjonsteori både deskriptiv og normativ, for å låne en selvbeskrivelse fra det pragma-dialektiske forskningsprogrammet. Forskjellen mellom Københavnskolen og argumentasjonsteoretikere i Amsterdam og Windsor er at retorikerne understreker verdien av debatt og tvist: Man finner ofte ikke frem til enighet når man argumenterer. Ofte er dette rett og slett ikke mulig, fordi praktisk argumentasjon handler om valg og om verdier – felt der det ikke er mulig å bli enige eller møtes på midten. God argumentasjon er argumentasjon som kaster best mulig lys over valgmulighetene – det er derfor den politiske debatten som er prototypen på praktisk-retorisk argumentasjon: Motparter argumenterer, men det er vel og merke tilhørerne, eller velgerne, som skal overbevises. Her ligger København-skolens særlige perspektiv og bidrag, ifølge redaktørene.

I tillegg til et omfattende introduksjonskapittel, som både setter scene gjennom å forklare København-skolens perspektiv på argumentasjon meget godt, vitenskaps-historisk så vel som teoretisk og gir et godt overblikk over de ulike bidragene, har antologien tre seksjoner: konseptuelle grunnsteiner, empiriske studier og nyskrevne bidrag. Det siste avslører at mesteparten av denne antologien er opptrykk fra tidligere. Det gjør slett ingen ting: For det første er dette en antologi som takket være nennsom redigering og en god introduksjon fremstår som helhetlig, ikke som en løs samling tekster. Kapitlene nyter godt og blir frisket opp av å stå sammen mellom to permer. For det andre er mange av artiklene opprinnelig publisert på dansk, og kan med dette bli introdusert til et anglofont publikum – noe de fleste av dem fortjener.

I den første seksjonen, konseptuelle grunnsteiner, diskuterer Charlotte Jørgensen sjangeren politisk debatt, et konseptuelt bidrag som likevel stammer fra det empiriske prosjektet *Retorik der flytter stemmer*; Christian Kock bidrar med to artikler opprinnelig rettet mot et filosofipublikum der han gjennom litt ulike innfallsvinkler fremhever det særskilt retoriske perspektivet på argumentasjon; og Christina Pontoppidan gjenoppliver den gamle topos-læren som et særskilt retorisk verktøy både for å bygge og analysere argumentasjon.

I den andre seksjonen, empiriske studier, analyserer Merete Onsberg den danske debatten om prostitusjon (fra tiden rundt 2010, da de skandinaviske nabolandene hadde eller var i gang med lovgivning som forbød sexkjøp); Rasmus Rønlev leverer en analyse av nettavisenes kommentarfelt; Marcus Lanz knytter sammen logos og patos i en artikkel om affekt, temporalitet, og argumentasjon som fører til handling; Sine Nørholm Just og Jonas Gabrielsen demonstrerer nytten av den antikke stasisteorien gjennom å analysere debatten om danske koronatiltak; og Mette Bengtsson analyserer den andre personaen (Black) i et stort utvalg danske kommentarartikler.

I den siste seksjonen, nyskrevne bidrag, får de akademisk unge boltre seg: Frederik Appel Olsen studerer en vitenskapsteoretisk debatt som en retorisk event preget av polemikk; David R. Gruber diskuterer hvordan København-skolens perspektiv på argumentasjon kan brukes til å forstå den retoriske effektiviteten til *bullshit*; Mathias Møllebæk undersøker sammenhengen mellom argumentasjon om og praktisk gjennomføring av helsepolitikk; mens Pamela Pietrucci til slutt diskuterer sammenhengen mellom vitenskapsskepsis og vitenskapskommunikasjon i en

meget politisert kontekst: Covid-19-pandemien i Italia.

Jeg skal ikke gå i detalj om alle disse 13 bidragene – både fordi det ville tatt for mye plass, og fordi en interessert leser heller kan konsulere introduksjonskapitlet (som ligger ute med åpen tilgang) for å få med seg tematiske detaljer. I stedet vil jeg bruke resten av boken til å se på hva slags kvaliteter samlingen har *som skoledannelse*. Det er verdt å nevne rollen antologier spiller innenfor feltet praktisk argumentasjon. København-skolen er, som det antydes i introduksjonen, kanskje den løsest sammensatte og minst definerte av de ulike skolene innenfor praktisk argumentasjon, der både uformell logikk ("informal logic") med hovedsete i Windsor, Canada og særlig pragma-dialektikerne med Amsterdam som ubestridt hovedstad fremstår som mer sammensveiste enheter. Pragma-dialektikerne holder seg med et enhetlig og eksplisitt forskningsprogram, i Imre Lakatos' forstand, har et ubestridt vitenskapelig overhode (professor emeritus Frans van Eemeren), og utgir antologier og spesialnumre om de seneste utviklingene i forskningsprogrammet sitt i hytt og vær – der de gjerne oversetter tidligere trykte bidrag fra nederlandsk. Også Windsor-miljøet utgir antologier, tidsskrifter og arrangerer konferanser. Å utgi en antologi er altså en klar styrkefremvisning fra København-skolen.

Likevel: den viktigste styrkefremvisningen en slik antologi kan gjøre, i et antologi-rikt landskap, er jo å demonstrere at dette retoriske argumentasjonsperspektivet har noe for seg, ja, kanskje til og med at det er *bedre* enn andre skoledannelser på feltet. Får *Rhetorical Argumentation: The Copenhagen School* til dette?

Ganske godt. Jeg har allerede nevnt introduksjonskapitlet, men det er verdt å trekke frem igjen, siden det gjøres forbilledlig klart hvordan København-skolen mener den skiller seg fra andre. Samtidig tror jeg at for eksempel pragma-dialektikerne ville sluttet seg til målet redaktørene på s. 14 fremhever som særlig egnet for en retorisk argumentasjonsteori: at argumentasjonsteori skal være egnet til å forstå og vurdere "decisions facing citizens in a polity". De hadde nok også motsatt seg å bli slengt i filosof-sekken (og dermed *implisitt* bli sett på som platonikere først og fremst opptatt av "endelig" sannhet): Det er en skole vokst ut fra nederlandsk-studiet og fra pragmatikk, og mye av teorien er basert på lingvistiske innsikter om hvordan folk faktisk kommuniserer. Poenget med dette er ikke å forsvare Amsterdam-skolen (det klarer de fint selv), men å vise at antologien til en viss grad fremhever det retoriske perspektivets affinitet for det deliberative demokratiet som unikt i litt for høy grad. Leser jeg redaktørene og bidragene litt mer velvillig, hevder de vel kanskje heller at det retoriske perspektivet er best egnet til å vurdere praktisk argumentasjon i politisk-demokratiske kontekster.

Dette fører oss til spørsmålet om normativitet, som må stå sentralt i all argumentasjonsteori. Her synes jeg ikke at de eldre bidragene er særlig sterke, hverken når de forsøker å imøtegå andre argumentasjonsteorier eller når de analyserer og vurderer faktiske debatter. I den sammenhengen savner jeg Kock's artikkel *Choise is not true or false*, som jeg synes er den sterkeste København-teksten når det kommer til å sette frem et tydelig alternativ til etablerte argumentasjonsteorier. Den burde vært inkludert i en antologi med ambisjoner om å være skoledannende. For å se på tekstene som faktisk er inkludert, synes jeg at Charlotte Jørgensen's ellers gode tekst,

”Debate for Better or Worse”, illustrerer det normative problemet godt. Denne tekstens kvaliteter ligger i hvordan den vil rehabilitere debattsjangeren, og viser tydelig den retoriske og demokratiske verdien av uenighet. Samtidig introduserer Jørgensen noe som (til nå?) kanskje er det sentrale problemet med København-skolens retoriske argumentasjonsteori: Den ganske sterke påstanden om at argumentasjon kun kan bli vurdert som noe domenespesifikt. I et demokrati vil derfor debatten mellom politiske kandidater være en slags prototyp på en argumentativ sjanger, og man må her vurdere kvaliteten på argumentasjonen ut ifra om velgerne har fått *vek-tige nok* argumenter til å bli overbevist.

Problemet er: *når har vi vektige nok argumenter?* Dersom kriteriet er at publikum blir overbevist, ender vi opp i Platons karikatur av sofisme. Dersom kriteriet er basert på at god argumentasjon skal ha demokratisk verdi – noe jeg er ganske sikker på er hva alle bidragsyterne, og da særlig pionerene Kock, Jørgensen og Onsberg faktisk slutter seg til – vil spørsmålet om hva som er viktig argumentasjon potensielt lede oss ut i en evigvarende regress, kanskje også inn i en positivistisk fallgrube (”nå har vi så mye informasjon at vi vet dette sikkert”) – noe retorikerene neppe ønsker å vedkjenne seg. Med en del motvilje må jeg innrømme at pragma-dialektikerne løser dette bedre med å ta utgangspunkt i at også debattanter som aldri vil løse uenigheten sin spiller et språkspill der de – ideelt sett – forholder seg til regler som om de vil komme frem til enighet. I dette språkspillet er motargumentet og forsvaret mot det helt sentralt, på en måte som ganske bokstavelig skal forstås som Poppersk falsifisering (”har vi eliminert all *eksisterende* tvil på at dette stemmer?”). Da unngår man evig regress, og man har et allmenngyldig prinsipp som kan brukes til å utlede ulike argumentative fallgruver.

Verdien av slike domene-overgripende prinsipper blir tydelig når man ser på Merete Onsbergs artikkel ”The Danish Debate About Prostitution”, en artikkel jeg må si er delvis skuffende. Her får vi først beskjed om at ”Rhetorical discourse must, moreover, communicate the necessary knowledge about the issue, given the situation” (s. 183), men hva er ”necessary knowledge” – bade teoretisk sett og i denne konkrete debatten? Det får vi aldri vite. Videre slår kapitlet om seg med utsagn som ”As a whole, Reinicke’s contributions to the debate are of a rare well-balanced quality” – uten å få vite hva slags kvalitetskriterier forfatteren slutter seg til eller hvordan de er brukt akkurat her. Artikkelen avsluttes (s. 195) med en formulering som er overraskende lik noe man kunne lest i en artikkel fra Amsterdam-skolen: ”(...)a deliberative balancing of points of view is hampered, depriving citizens of the basis they need for deciding in an informed way for or against a ban on prostitution”. Poenget mitt med denne kritikken er at Onsberg tar utgangspunkt i at deltakerne i den danske prostitusjonsdebatten ikke kan eller ønsker å bli enige, det er hvordan debatten former grunnlag for handling som må være utgangspunktet for normative vurderinger – men denne grunnsetningen i Københavnsk retorisk argumentasjonsteori blir rett og slett ikke brukt på en gjennomslutlig eller overbevisende måte for en normativ analyse. Hun ender opp med en setning både pragma-dialektikerne, Habermas og Arne Næss kunne sagt.

Det er derimot gledelig at flere av de nyskrevne arbeidene, som så klart har pri-

vilegiet av å kunne ta et steg vekk fra de mest opphetede disiplinære debattene der man i det hele tatt måtte legitimere retorikk, og dessuten kan basere seg på pionerene Jørgensen, Onsberg, og Kocks viktige arbeider om politisk debatt, klarere viser det unike bidraget til København-skolen – også normativt. Det særlig spennende, og høyst originale, her er hvordan disse fire artiklene tar for seg argumentasjon i det vitenskapelige feltet – både innenfor ”ren” vitenskap og når vitenskap spiller en politisk og samfunnsmessig rolle. Jeg vil særlig trekke frem kapitlene til henholdsvis Frederik Appel Olsen og David R. Gruber

Olsen analyserer i ”Arguing Against Argumentation in Science” vitenskapsfilosofen Paul Feyerabendts beryktede verk *Against Method* som en *retorisk hendelse* (*event*). Her bruker han flere interessante begreper og metoder fra samtidig retorisk teori til å undersøke både boken selv og hvordan den ble mottatt de første årene etter utgivelsen. Han konkluderer med at den hadde ”queer effects” på feltet vitenskapsfilosofi, som altså her bør oversettes med ”merkverdige” eller ”uforutsigelige”, eller kanskje begge deler samtidig. Dette skjedde nettopp fordi boken var en polemikk: Feyerabend gikk rett i strupen på (en stråmann av?) samtidige vitenskapsmenn og vitenskapsfilosofier; og kritikerne gikk rett i strupen tilbake. Selv om Feyerabendts metodologiske anarkisme har overbevist få, og ikke heller har invitert eller ført til en slags ”enighet i midten”, har den likevel blitt en klassiker og meget viktig i vitenskapsfilosofien fordi bokutgivelsen skapte et rom for dissens der det var produktivt å tenke. Dette er en meget spennende og tankevekkende måte å ta i bruk grunn-setningen i Københavnskolen perspektiv: argumentasjon har først og fremst verdi som en måte å vise frem uenighet. Olsens kapittel er for øvrig i følge biografien hans første vitenskapelige publikasjon, og teksten er så moden, original og velskrevet at den bør få alle oss andre til å lure på hva man selv holdt på med når man var doktorand.

Grubers kapittel, ”Sniff the Air and Settle In: Bullshit, Rhetorical Listening, and the Copenhagen School’s Approach to Despicable Nonsense”, skal også ha honnør for å bruke innsikter fra samtidig retorikkforskning – særlig konseptet ”rhetorical listening” framstår som nyttig. I analysene av Floridas guvernør Ron D. Santis angrep på den føderale politikken rundt Covid-19, særlig når det gjelder munnbind i skoler, argumenterer Gruber godt hvordan det han forkorter CS (Copenhagen School) har rom for retorisk lytting, rom for å virkelig høre på motparten, rom for uenighet, og hvorfor dette er viktig fremfor å avfeie eller ignorere en retor som driver med retoriske uskikker – for eksempel bullshit. Her gjør Gruber en solid jobb i å framheve den demokratiske og teoretiske verdien av det spesifikke retoriske: Å ta normativt dårlige, men retorisk effektive, argumenter på alvor er viktig. Jeg har derimot et par innvendinger mot Grubers bruk av ”bullshit”-begrepet. Han burde lent seg mer på originalteksten – nemlig Harry Frankfurt’s glitrende pamflett *On Bullshit*. Her blir det brukt en god del plass og energi på å forklare hva som skiller bullshitt fra løgn: bullshit har nemlig rett og slett ikke noe forhold til sannheten. Gruber inkluderer denne definisjonen, men i analysene viser han ofte til instanser av ren løgn – noe som viser seg å være av mindre viktighet siden poenget hans egentlig passer på de fleste retoriske uskikker. Ellers vil jeg påpeke at ny-materia-

listen Gruber dykker godt ned i den eskatologiske metaforen når han blant annet refererer til lukt minst 5 ganger, men avslører seg som den urbane akademikeren han er: Okse-avføring lukter jo ikke særlig vondt.

Alt i alt er også denne antologien en retorisk begivenhet: Den viser frem styrken i København-skolen, trekker linjer tilbake til starten med TV-debatt på slutten av 80-talet og viser lovende takter for hvordan retorisk argumentasjonsteori skal utvikle seg videre til å omfatte også andre domener enn det smalt politiske. Alle kapitlene er velskrevne, og sammen utgjør de en tydelig helhet som klargjør hva et retorisk perspektiv på argumentasjon er og hva det kan bidra med – og ikke minst utgjør kombinasjonen av eldre og nye tekster et godt og oppmuntrende eksempel på hvordan retorisk og humanistisk forskning kan være kumulativ: virkelig bygge på tidligere arbeider og gå fremover.